

פודקסט "הכלה למעשה"

מבית היוצר של אגף א' לחינוך יסודי

מוריה טלמור משוחחת עם פרופ' מיכל ראזר אודות סמכות מיטיבה

תשע"ד - 2024

הערה:

קובץ זה כולל תמלול מלא של הפרק.

התמלול נעשה באמצעות בינה מלאכותית, ונעשו תיקונים בהתאם לצורך. עדיין ייתכנו טעויות כתיב / לשון במהלך התמלול

פתיח

מה אנחנו יודעים על דור האלפא?
אני מורה או יועץ ופסיכולוג?
למה צריך להוריד את המען בשיעורים?
פסיכו-פדגוגיה מה זה אומר?
למה ההטרוגניות זה דבר חשוב?

מוריה

שלום, ברוכות וברוכים הבאים להסכית הכלה למעשה.
שמי מוריה טלמור, אני חלק מצוות האגף לחינוך יסודי במשרד החינוך, ועוסקת בקידום פדגוגיה מכילה בכיתה ההטרוגנית.
בכל פרק אני מראינת מומחה או מומחית בתחום, וביחד אנחנו מתרגמים תפיסות עולם לפרקטיקות.

הפרק של היום נקרא מעבר למשמעת, והפעם נדבר על סמכות מיטיבה. ננסה לסייע למורות ולמורים לחשוב מחדש על תפקידם בסוגיית המשמעת, ולדרך הטובה ביותר לעזור לתלמידים להפנים התנהגות מקובלת.
מתחילים.

קול מבחוץ

אני לא מאמינה שהוא עשה לי את זה מול כל הכיתה.
פישר בן עשר, איזו השפלה.

מוריה
זאת יעל, מחנכת כיתה ה' והמורה של ניר.

קול מבחוץ
היום חילקתי דף עבודה לתלמידי הכיתה שני.
ניר, אחד הילדים היותר מאתגרים, התעצבן וקרא את הדף מול הפנים שלי.
נשמתי עמוק ואמרתי לו, אני לא מסכימה לזה.
מה אתה קורע דפי עבודה? הוא התחיל להשתולל וברח מהכיתה.
הייתי בהלם. אני עובדת ממש קשה להכין להם כלשהו, משהו חדש ומעניין.
ומה אני מקבלת? חוצפה וכפיות טובה.

מוריה
פרופ' מיכל ראזר, מה את אומרת על מה ששמענו כאן?

מיכל
את יודעת, חשבתי שיש אירועים שהמורים מרגישים מושפלים הרבה יותר קשים מזה.

מוריה
זה נכון.

מיכל
זוהי דווקא טוב שנסתכל על אירוע שהוא לא נורא נורא חזק, והוא לא נורא דרמטי, כי רק קרע את הדף. הוא לא הרביץ לה, הוא לא קילל אותה, הוא לא עשה דברים יותר קשים.
ואני חושבת שזה שהיא נעלבת, זה איש.
אולי על זה כדאי שנדבר.
זוהי משהו שמכניס את כל הקונפליקט. אין ספק שהמציאות היומיומית בעבודה עם ילדים מתקשים מציבה בפני המורים אתגר עצום עם התנהגויות קצה, ספיגת עלבונות, פריצת גבולות והם חווים הרבה פעמים דקות ארוכות של חוסר אונים משתק.

מוריה
מצטרפת אליי היום פרופ' מיכל ראזר, דיקנית הפקולטה לחינוך של מכללת אורנים
מיכל עוסקת שנים רבות בעבודה עם תלמידים בהדרה, ופיתחה תפיסה אחרת לעבודה עם מורים.
שלום, מיכל.

מיכל
היי, מוריה.

מוריה
אז אני מקשיבה למורה, וליבי יוצא אליה.
ואני גם מתחברת למה שאמרת לגבי העלבון. אני גם יכולה להבין, מורה איבדה כאן את הסמכות הטבעית שלה כבעלת מקצוע. היא, בתחושה שלה, נמצאת אולי בתהליך של הישרדות? איך יוצאים מזה, ממה נובע העלבון הזה באמת?

מיכל

את אמרת כמה דברים.

את אמרת שהיא איבדה את הסמכות. ואני לא חושבת שהיא איבדה את הסמכות. אני חושבת שהיא חושבת שהיא איבדה את הסמכות. היא לא באמת איבדה מול ילד בן עשר שקורע דף עבודה. החוויה שלה שהיא איבדה את הסמכות, היא החוויה שצריך להתעכב עליה. היא החוויה שצריך להגיד, רק רגע, למה את חווה את עצמך מהבית הסמכות כשילד קורע את הדף? זו שאלה אחת שאנחנו שואלים.

מוריה

זאת אומרת, כשהיא מרגישה שהתלמיד לא סופר אותה, זאת חוויה סובייקטיבית שלה שצריך להבין את המקום שלה.

מיכל

נכון, בדיוק.

זה שהיא חושבת שהוא לא סופר אותה, זה עדיין לא אומר שהוא לא סופר אותה. והדיון, הוא מתחלק לשני היבטים.

א', באמת, למה היא חושבת שהוא לא סופר אותה? זה סוגיה אחת, מה קורה לה? איך פתאום היא, אם הוא נעמדת מול ילד בן 10 ומאבדת את עצמה? וסוגיה השנייה, זה מה באמת קורה לילד? למה הוא קורע את הדף? מה עבר עליו? איזה מחשבות היו לו? איזה פחדים הציפו אותו? משהו שלא קשור בה. סביר להניח שהוא קרא את הדף בלי קשר אליה. הוא קרע את הדף, כי משהו קרה שם. כי הוא נבהל, כי הוא מפחד, כי הוא לא יודע, כי הוא מתבייש. לא, אנחנו לא יודעים, כרגע אנחנו לא יודעים, אנחנו לא מכירים את הסיפור.

מוריה

אבל הוא גם ברח מהכיתה.

מיכל

אותו דבר, למה הוא ברח מהכיתה, מה קרה? העובדה שמייחסת את זה אליה, זה חלק מהתקלה.

היא, הילד נמצא באיזושהי סיטואציה מורכבת, שאנחנו לא יודעים מה, היא לא בסדר, זה לא טוב שהוא קורע את הדף, זה לא טוב שהוא בורח מהכיתה, זה לא הדיון, ברור שזו התנהגות לא טובה.

אבל למה היא מרגישה עלבון על ההתנהגות הזאת? זו סוגיה נורא חשובה, כי היא יכולה לטפל בו רק אם היא שקטה. כל עוד היא מרגישה סוערת. ומושפלת. ושאין לה סמכות, היא לא יכולה לטפל בו. היא יכולה לטפל בו ממקום של אדם שמרגיש כוח ועוצמה וקומפוטנטיות. מילה שכבר השתמשנו בה.

מוריה

זאת אומרת שהדרך ליצירת סמכות זה קודם-כל עבודה עצמית?

מיכל

נכון.

המילה סמכות בעברית מחוברת למילה לסמוך.

אגב, זה לא בכל השפות.

לפחות לא בשפות שאני מכירה.

מוריה

מעניין, לא חשבתי על זה אף פעם.

מיכל

ולאפשר לסמוך עליו כשאני לא מתפרק, כשאני שומרת על הסנטר שלי, כשאני מווסתת, כשאני יודעת לשאת בלגן בחוץ ולא מטלטל אז אפשר לסמוך עליו, כשאני מאוד יציב, כשאני מאוד יציבה, אפשר לסמוך עליו. ואני חושבת שזה חלק מהסיפור. אנחנו בעצם, כשאנחנו מדברים על סמכות, אנחנו רוצים לפתח את חוויית היציבות. ואחר כך יש לזה גם פרקטיקות, אבל קודם כל את החוויה הפנימית, שאני היציבות בתוך הכיתה. אני לא מתפרקת כל פעם שמישהו עושה משהו.

מוריה

חלק מהמקרים שבהם אנחנו מרגישים שהילדים בוחנים אותנו, זה כדי לבחון אם אנחנו יציבים מספיק?

מיכל

אני לא אוהבת את המושג שילדים בוחנים אותנו. הם לא עושים את זה לנו. אני חושבת שילדים מגיבים את עצמם, מגיבים את המצוקה שלהם, מגיבים את הצרכים שלהם, מגיבים את הרצונות שלהם, מגיבים את הפחדים שלהם. הם לא בוחנים אותנו. עכשיו, בתוך המציאות שלפעמים, נגיד, הילד הזה, שאני כמובן לא יודעת עליו כלום, אבל... יכול להיות שיש שם איזו מציאות מורכבת, ובתוך המציאות המורכבת הוא מספר לי את המציאות שלו באמצעות ההתנהגות שלו. ילדים לא יודעים להגיד את הסבל שלהם, הם יודעים להתנהג את הסבל שלהם. ואז אני, אם אני מספיק יציבה, אני שקטה, אני מתבוננת על מה שקורה, ואני אומרת, אוקיי, מה קורה פה?מה קורה לו, מה זה אומר? ואני מגיבה בהתאם לאיזושהי פרשנות יותר עמוקה שיש לי על הסיטואציה.

מוריה

אז דיברת על סמכות והצמדת לסמכות גם את המילה יציבות. ובספר שלך את מכניסה גם את המילה רכות, ואת גם מכניסה את המילה מיטיבה. ואני אצטט מתוך הספר, "הדרך שבה מורים יכולים להימנע ממאבקי כוחות ומקרבות שיש בהם מנצחים ומפסידים, קרבות שבדרך כלל פוגעים במורכבות של היחסים, הדרך היא לפתח גישה של סמכות מיטיבה". אני לא יודעת למה את התכוונת במושג סמכות מיטיבה, אבל אני אשתף אותך שכשאני שמעתי את המושג הזה, מה שעלה לי זה דיאלוגים רבים שהיו לי עם הילדים הפרטיים שלי. כשהילדים היו קטנים והיו צריכים לקבל החלטות, וכל ילד אמר את דעתו, אז הרבה פעמים הם שמעו ממני את המושג, פה זה לא דמוקרטיה.

מיכל

אצלנו אומרים, פה זה לא קיבוץ.

מוריה

פה זה לא קיבוץ. וכשהילדים גדלו, ודיברנו על המושג הזה, פה זה לא דמוקרטיה, אז הבן הבכור שלי אמר, נכון, בבית שלנו לא הייתה דמוקרטיה, הייתה דיקטטורה רחומה. אז זה לא

אומר שהייתי דיקטטורית, אבל אני מניחה שהכוונה הייתה לזה שיש סמכות בבית, והסמכות הזאת מיועדת כדי לעשות טוב.

מיכל

הסמכות מיטיבה, יש לזה הרבה מושגים. אנשים משתמשים בכל מיני. יש סמכות מגדלת, שפלורה מור משתמשת. ויש סמכות מתבוננת, שאיזבל רמדאן משתמשת. יש שמות דומים, שבעצם הכוונה היא לסמכות, שיודעת להסתכל על האחר, יודעת להסתכל על האחר, על הילד כמובן, כי זה בתוך עמדה של סמכות, יודעת לקחת, להיות אמפתית אליו, יודעת להסתכל על הצרכים שלו, ויודעת להחליט מה נכון לו ומה לא נכון לו, גם אם הוא כועס. אני יכולה לתת לך דוגמא, כשילד קטן משחק בלגו, ואני רוצה שהוא ילך למקלחת, והוא לא רוצה, ואני אומרת לו, טוב, אבל אתה חייב להתקלח, והוא אומר, אני לא רוצה ללכת להתקלח, אני עכשיו משחק בלגו, והוא כועס עליי, אז אני כסמכות יודעת שגם אם הוא משחק בלגו, זה בסדר גמור שהוא משחק ורוצה לשחק, אבל חייבים להתקלח. ואני מחליטה, ואני מחליטה לטובתו. אני לא מחליטה מתוך הצרכים שלי. לפעמים גם מתוך הצרכים שלי זה לא סוף העולם, אבל בדרך כלל, אני מחליטה מתוך זה שאני לוקחת בחשבון מה נכון לו, ואני המבוגר, אני יודעת מה נכון לו, ואני צריכה לסמוך על עצמי שאני יודעת, ושיש לי אינטואיציות נכונות לגבי הדבר הזה, ואין לי כוונות לפגוע. עכשיו, לפעמים יש לנו כוונות לפגוע, וזה דיון אחר. זאת אומרת, הרבה מאוד פעמים אנחנו כן מתייחסים לבית ספר שבאופן בלתי מודע, יש שם כוונות לנקום, לנצח. אבל בגדול, אני חושבת שכשאנחנו מדברים על סמכות מיטיבה, שזה בניגוד, דרך אגב, לסמכות עוינת. סמכות עוינת זה סמכות ששמה על הילד חוויה של דמון, עושה דמוניזציה לילד. הוא רע, הוא כזה, הוא כזה, הוא כזה, הוא כזה.

מוריה

סמכות מיטיבה היא סמכות שרואה את הטוב, גם בילד וגם במעשים שלי הסמכות הזאת לא יוצרת קונפליקטים לפעמים המורה מצד אחד רוצה להציב גבולות, כי הגבולות הן חשובות. ומצד שני, היא מכוונת להבין את הילד ואת צרכיו, ולפעמים יש איזושהי סתירה, או שאני טועה.

מיכל

כן, יש סתירה

גבולות זה סיפור מורכב, אני חושבת שזה הסיפור הכי מורכב בהתפתחות, בעזרה של מבוגר לעזור לילד להתפתח. אנחנו כל הזמן שמים גבולות, הילדים כל הזמן פורצים גבולות, זה חלק מההתפתחות כונה. אנחנו שמים גבולות והם פורצים, אנחנו שמים גבולות והם פורצים, זאת הדינמיקה, הרבה מאוד פעמים בתוך התהליך ההתפתחותי. וכן, זה מעורר הרבה קונפליקטים, כי לשים גבולות, זה מכאיב. זה מכאיב להגיד לילד, עכשיו תעזוב את המשחק ולך למקלחת כשהוא כועס עליי, זה מכאיב. ואני בכל אופן צריכה לקבל את ההחלטה. אז לשים גבולות היא פעולה מורכבת, היא פעולה שהרבה פעמים קרוכה בהרבה אשמה. אבל היא קריטית, היא נורא נורא חשובה, וכשאני שמה אותה מתוך זה שאני מבינה את הצרכים שלו, ואני עושה שיקולי דעת בתוך הצרכים שלו, אז אני שמה גבולות באופן מיטיב.

מוריה

הרבה פעמים אנחנו נמצאים בתוך סיטואציה, ואנחנו לא יודעים להגיב בצורה הנכונה. או שאנחנו נעלבים, או שאנחנו כועסים, או שאנחנו משתמשים באותה סמכות עוינת, כי משהו מתפרץ בנו באותו רגע. אבל בדיעבד, אנחנו רוצים לתקן את זה. אנחנו כן רוצים לייצר את אותה עצבת גבולות ואת אותה סמכות. האם אפשר לעשות את זה גם בדיעבד?

מיכל

אני מאוד שמחה שאת שואלת את זה, כי ממש כן. אנחנו, אף אחד מאיתנו לא מאמא תרזה. אנחנו טועים, אנחנו פגיעים, אנחנו נעלבים, זה בסדר. הדיון הוא אם אני יכולה להשהות את התגובה. עכשיו נעלבתי, אני אטפל בילד או אני אטפל בסוגיה כשאני ארגע. לא עכשיו כשאני סוערת. אז זו תשובה אחת למה שאני... לשאלה שלה, זאת אומרת, אני לא חייבת לטפל בבעיית גבולות עכשיו. אין שום צורך. הבעיה תישאר גם מחר וגם מחרתיים וגם כנראה בשבוע הבא, וזה ממש בסדר שאני אטפל בה כשאני בשקט. וגם... השאלה, ההיבט הנוסף ששאלת זה אם אני יכולה בדיעבד, עשיתי משהו לא טוב, אם אני יכולה לתקן, אז כן, אני יכולה להתנצל. אני יכולה להתנצל, וזה נורא נורא חשוב להגיד, אני כעסתי כי התפרצתי, אני מתנצלת, זה לא היה בסדר, אבל עכשיו בוא נדבר, עכשיו בוא נראה מה קרה, עכשיו בוא נראה מה נעשה בפעם הבאה. זה לא הופך לסימן של חולשה. ממש לא. יודעים כשאנחנו מתנצלים זה כי אנחנו חזקים, לא כי אנחנו חלשים. דרך אגב, להתנצל, גם מלמד את הילד להתנצל כשהוא עושה דברים לא בסדר. זאת אומרת, אני עושה מודלינג אמיתי בהתנצלות, זה לא רק מניפולציה.

מוריה

אני רוצה להוסיף זווית אחרת, ואנחנו נשמע עכשיו את אוריה, תלמיד כיתה וו.

קול מבחוץ

אתמול שוב השעו אותי מבית הספר, כי אני משחק עם הטלפון שלי בזמן השיעור. לא מבין מה רוצים ממני. חוץ מספורט ומתמטיקה, שיעורים פשוט משעממים. חוץ מזה שאני לא מבין מה אני צריך ללמוד היסטוריה ותנ"ך אז אני משחק בטלפון מה הבעיה אני לא מפריע עד שהתמונה לקחה לי את הטלפון אז קיללתי אותה עכשיו אני בבית שזה אחלה גם ככה להורים שלי לא באמת אכפת זה הזמן לדבר על השעיות.

מוריה

על השעיות, על עונשים, על זה שבאמת להורים שלי לא אכפת. תבחרי במה את רוצה להתחיל.

מיכל

אני חושבת שיש פה משהו, קודם כל, לפני השעיות, הוא קילל אותה. וזה נורא חשוב שהוא יבין, ושנעזור לו להבין, שגם כשהוא כועס, הוא לא מקלל. יש דרכים אחרות להביע את הכעס, וזה חלק מהגבולות שצריך ללמד. העניין הוא שכשאנחנו משעים, אנחנו לא מלמדים שום דבר. אנחנו קצת נוקמים, או קצת רוצים שיכאב לו בחזרה. השעיה, לפחות בסיפור הזה, אין לה איזה תכלית נורא נורא ברורה. חינוכית לפחות, או שעזרת להתפתחות שלו, או שתלמד אותו משהו. יש לנו איזו פנטזיה בהשעיה שאנחנו... היא כל כך תכאיב לו שהוא ילך הביתה, הוא יהיה נורא בודד ומסכן, ואז הוא יגיד, אוי, אני מפסיד, אני לא רוצה לחזור, אני לא רוצה שזה יקרה לי שוב, ואז אני חוזר למחרת ואני ממש ממש בסדר עם עצמי, ואני לא עושה את כל הדברים הרעים שעשיתי. בפועל אנחנו יודעים שזה לא ככה. אנחנו יודעים שהשעיה, הילדים חוזרים בדרך כלל מהשעיה, בדרך כלל, אני לא אוכל להכליל, אבל בדרך כלל הם חוזרים, לא, אי אפשר להכליל תמיד, אבל בדרך כלל עם הרבה יותר זעם. כי אמרתי משהו בדרכי, בדרך שלי, בכעס שלי, הזעם שלי ביטא איזושהי תחושה רעה שככה אני יודע לבטא. ובמקום להקשיב לי ובמקום לעשות איזושהי עבודה עם הזעם שלי, הדירו אותי והרחיקו אותי והחריפו את הכאב שלי. אז באמת הזה, השעיה היא לא דבר מאוד מאוד יעיל.

1... ויחד עם זה, כן חייבים ללמד את הילד שלא מקללים. זה לא במקום, זה לא שאני אומרת, בוא נותר על זה שהוא קילל ונסלח לו. אולי נסלח לו, אבל לא נותר על הדבר הזה שזה לא בסדר. רק לא בדרך הזאת.

מוריה

ולגבי המשפט ולהורים שלי, לא אכפת שהקפיץ אותך?

מיכל

כן, הקפיץ אותי, א', אני לא בטוחה זה נכון, אבל אני חושבת שמה ש... לא יודעת, אבל אני חושבת שהרבה פעמים ילדים אומרים, מה, ממש טוב לי בבית, נורא כיף שהלכתי לים, נורא כיף שאני לא בבית ספר. אין להם דרך אחרת להגיד, חייבים לנצח בתוך המאבק כוח שנוצר. אני חושבת שכשהוא אומר להורים שלי לא אכפת, זה ההורים שלי לא כועסים עליי כמוכם. אני לא יודעת אם לזה הכוונה, אנחנו שוב לא יודעים, אבל העובדה של ילד כואב בדרך כלל זה מאוד אכפת להורים. והעניין הוא שילדים נוטים להגיד, אה, זה נהדר לי, מה שעשיתם לי. כי הוא צריך לנצח, וכשאנחנו מכניסים את הילדים לתוך מאבק, אז הם רוצים לנצח ואנחנו רוצים לנצח, וזה הביזנס של מעבר למשמעת. אם אנחנו נטפל במשמעת באמצעות מאבקי כוח, אנחנו לא נגיע לשום מקום.

מוריה

את יודעת, זה מזכיר לי דיאלוג שהיה בן זוג חברים שלי לבן שלהם המתבגר, היום הוא כבר גדול יותר, שכל פעם שבית ספר התקשר עם תלונה, הילד לא נכנס לשיעור, הילד לא ניגש למבחן, התגובה הראשונית הייתה לקחת לו את הטלפון. ליום, ליומיים. של ההורים. ההורים לקחו לילד את הטלפון, החרימו לו את הטלפון לתקופה. הוא כל הזמן אמר להם, אני לא מבין למה זה קשור. לא עשיתי פעולה שקשורה לטלפון, שאתם מענישים אותי בטלפון. לא הייתי בתוך בית ספר, איך זה קשור לטלפון שלי? אבל בשביל ההורים זה היה הכוח שלהם בתוך ההסתכלות הזאת. והבית ספר שיתף עם זה פעולה.

מיכל

אני אגיד משהו שנשמע אולי מוזר לחלק מהאנשים. אני באופן אישי מתנגדת לעונשים, אני חושבת שבטח ילדים שסובלים וילדים שקשה להם עונש לא מאוד עוזר, גם ככה כואב. ועונש זה משהו שמוגדר ההגדרה הכי הכי פשוטה לעונש זה להכאיב על מנת ללמוד לקח, ואנחנו לא רוצים להכאיב.

ואני חושבת שכשהילד עושה כל מיני דברים רעים, אז יש עוד דרכים לעזור לו לא לעשות אותם, חוץ מאשר להכאיב לו, כי הפנטזיה זה, אני אכאיב לו ואז הוא לא יעשה את זה יותר, אבל זה לא מדויק, זה לא מה שקורה. ואני מרגישה ש... ואני מרגישה, א', זה מאוד קשה להעניש, אנשים שמענישים גם הרבה פעמים מרגישים אשמה סביב העונש, גם על זה כבר אמרנו שנחזור לזה, אז אולי תכף עוד פעם. בסופו של דבר, הסמכות היא לא בכמה כוח אני מפעילה. הסמכות היא באיך אני שומרת על עצמי ועל היציבות שלי ומבינה את האחר ומנסה להיות קשובה לצורך. והרבה פעמים זה מתבלבל ואנחנו מפעילים כוח. והשעיה זה ממש כוח.

מוריה

מה אומרים המחקרים לגבי השעיה?

מיכל

אני לא מכירה מחקרים שנעשו בישראל.

אחד הדברים הכי כואבים סביב השעיות, כמובן שהם הרבה מאוד מחקרים בארצות הברית, ואחד המחקרים שהם הכי בולטים, או סוג המחקרים הכי בולט, זה את מי משעים. ובאופן לא מפתיע, לפחות אנחנו יודעים בארה"ב שחלק גדול מהילדים שמושעים, או רוב הילדים שמושעים, תנחשי מי הם? שחורים והיספנים. זאת אומרת שיש קשר, יש קשר בין מצב סוציו-אקונומי לבין השעיות ובין הרחקות ובין הדרה, והשעיה היא מנגנון מדי, היא לא מנגנון שעוזר להתפתח היא מנגנון שמחזק את ההיררכיה ומחזק את השוליות, ובאופן בלתי מודע, אני לא חושבת שאנשים עושים את זה במודע, דרך אגב גם אצלנו, הילדים שהם מושעים הם הילדים שיותר קשה להם. אז אם יותר קשה להם ואני משעה אותם, אז נהיה להם עוד יותר קשה, כי גם ככה הם מרגישים שוליים, ואני מאיפה אותם קצת, אז הם מרגישים עוד יותר שוליים, ויש פה איזה לופ בלתי נסבל שמאוד מאוד קשה להם, מאוד קשה לצאת ממנו.

מוריה

אני רוצה לחזור לשני המושגים. שאמרנו שנחזור אליהם, אחד מהם זה הנושא של פריצת גבולות. יש לי הרגשה שעשינו סוג של שיימינג למושג הזה. פריצת גבולות זה לא תמיד דבר רע. אני חושבת שחלק גדול מהיצירתיות והמצאות וההתפתחות שלנו נובעת מפריצת גבולות. אז מתי פריצת גבולות זה דבר חיובי, ומתי פריצת גבולות זה דבר שלילי.

מיכל

פריצת גבולות, זה לא רק שזה חיובי, זה תקין וזה הכרחי. אנחנו לא רוצים ילדים שעושים את כל מה שאנחנו אומרים להם, אנחנו רוצים ילדים שמתנגדים, שחוקרים, שבודקים, שמנסים, שעושים דברים שאנחנו לא אוהבים, כדי לראות מה התגובה שלנו. כדי לראות מה מותר ומה אסור. אנחנו הרי לא נגיד על הכול מה מותר ומה אסור, אנחנו אומרים על דבר אחד, וכשיש דבר אחר, הוא ינסה, ואז אנחנו נגיד, רגע, רגע, את זה לא אמרנו, גם זה אסור. אה, אז זה מותר. אני חושבת שהפריצת גבולות היא דרך נורא נורא משמעותית באופן שבו ילדים מתפתחים. והיא תקינה והיא חשובה. ואני יכולה לתת דוגמה, למשל, הילד שלי רוצה לצאת למסיבה, הוא בן 12, והוא אומר לי, אני אומרת לו, תחזור ב-10. והוא חוזר מתי? אחת.

אולי לא נגיד, אולי אחת זה too much.

אבל הוא חוזר יותר מאוחר ממה שאמרתי. עכשיו אני, הוא פרץ גבול, נכון? אני יכולה מאוד לכעוס, וזה בסדר שאני אכעס, למרות שאני לא אמרתי לך ב-10. עכשיו למה, אם אני חושבת על זה, למה הוא בא נניח ב-11? ולמה הוא בא מעבר לשעה שהצבתי לו. אז נהוג להגיד, הם בודקים את הגבולות שלנו, אבל בעצם מה שהוא בודק, זה מתי אני כבר מספיק גדול כדי לחזור ב-11, הרי אני לא אודיע בבית, היום אתה כבר מספיק גדול, נכון? לאט לאט הוא ינסה, והוא ינסה עוד טיפה, והוא ינסה עוד טיפה, עד שבסוף אני אגיד לו, אה, עכשיו בסדר, עכשיו אני מספיק סומכת עליך. זה קורה בהדרגה. הוא כל פעם מנסה ויראה, אני כבר מספיק גדול, אני כבר מספיק גדול, אני כבר מספיק גדול. זה לא שהוא בודק אותי, זה שהוא בודק את עצמו, גדלתי כבר? ואני חושבת שזה הסיפור. והפריצת גבולות היא נורא נורא חשובה. זה בבית. עכשיו, בבית...

מוריה

זאת הפרשנות שלך תמיד הייתה בגידול של הילדים?
זה ממש להסתכל על הכוס המלאה, על חצי הכוס המלאה תמיד.

מיכל

אני לא יודעת אם תמיד, אני גם אמרתי, אני לא... תרזה.
אבל כן, אבל כן, זאת ההתבוננות שלי, התבוננות שבאה ואומרת, רק רגע, מה, הוא מספר לי פה, מה הסיפור? ואני יכולה לעשות את זה כשאני רגועה, לא כשאני סוערת, נכון? כי גם אני סוערת.
אבל אני חושבת שבתוך הכיתה קורה דבר יותר מורכב. כי התהליך הזה הוא נכון גם בכיתה. אלא מה, בכיתה יש לי 30 ילדים, ואיך אני יכולה באמת לשאת את פריצת הגבולות של כולם? זה אומר שקשה, זה אומר שמסובך לי, זה אומר שאני לא אוהבת את זה, זה יכול להיות שילדים צריכים ללמוד להתאפק יותר ממה שהיה טוב לעצמם בעולם שלהם, אבל זה לא אומר שזה לא תקין.

מוריה

זאת אמירה מאוד חשובה.

מיכל

ולכן הענישה היא לפעמים לא מותאמת, כי לא עשיתי שום דבר רע, רק... רק הסתכלתי, רק קראתי, רק עשיתי משהו שנורא התחשק לי לעשות, זה לא פגע באף אחד, זה לא הרס לשום דבר. לך, המורה, קשה לנהל אותי בתוך הדבר הזה, זה ברור, ועל זה אפשר לדבר, אבל זה לא אומר שאני עשיתי משהו לא בסדר.
ויש הבדל בין באמת התנהגות שהיא מסוכנת, אלימה, שהיא באמת לא ראויה, ואסור שהיא תקרה, לבין התנהגות שהיא לגיטימית, אבל קשה לי להתנהג, קשה לי לנהל את האוסף של ההתנהגויות האלה, ולדבר הזה אין הבחנה הרבה מאוד פעמים. כי אלימות זה אלימות זה אלימות, ועל זה צריך לעבוד, ועל זה אסור לוותר.
ויש דברים אחרים שאפשר רגע לראות אם באמת סוגיית הטלפון, זה באמת מציק, זה מפריע, זה המון המון דברים, אבל לא בטוח שזה נורא רע, לא בטוח שזה באמת פוגעני. וחייבים לעשות הבחנה בין הדבר הזה, בין מה באמת פריצת גבולות, לגיטימית, לבין מה זה התנהגות מסוכנת, מסוכנת ופוגענית. והבחנה הזאת היא הכרחית.

מוריה

וזה מוביל אותי למושג השני של אשמה. כי בעצם אני חושבת שהאשמה נובעת מכך שאני מבינה שלא בהכרח הדבר שהילד עשה הוא לא תקין, ואני צריכה להעניש אותו כי אני צריכה לשמור על איזה שהם גבולות. האם לאשמה הזאת התכוונת או לאשמה אחרת?

מיכל

אני חושבת שאשמה, לא התכוונתי לזה, אבל זה מעניין מה שאת אומרת. זאת אומרת שבעצם כשאני מענישה, אני תוקפנית, ואז אני מרגישה אשמה.
שזה, שדרך אגב, זה משהו שאנחנו רואים מאוד חזק שקורה למורים שמענישים ומשעים. מלאים בהצטדקויות בגלל שמאוד קשה להם לעשות את האשמה, שכרוכה בזה שהענשתי. אני חווה את עצמי לא רגיש, אני חווה את עצמי לא אמפתי, וזה מאוד מאוד לא נעים, אז אני... זה חלק מהעניין. אבל אני חשבתי שיש אשמה יותר פשוטה. והיא, כשאני שמה גבולות תקינים, אני גם מרגישה אשמה.

מוריה
למה?

מיכל

כי גבולות תמיד כואבים.

ואם אני אחזור לסיפור של הילד שצריך ללכת למקלחת באמצע משחק לגו, אז זה כואב, הוא רוצה להמשיך את המשחק. ואני צריכה לבחור בין אופציה א' לאופציה ב', וכשאתה בוחרת, אתה עכשיו עוזב את המשחק לגו, והרבה פעמים אנחנו אומרים, טוב, לא עכשיו, עוד חמש דקות, אני מקל על עצמי עם הדבר הזה, אבל כשאני מחליטה שהוא צריך לעזוב את הלגו, והוא כועס עליי, והוא אומר לי, אתה אימא הכי רע בשכונה, אני מרגישה אשמה, שהכאבתי לו. וקשה לי באותו רגל להגיד, נכון, הכאבתי לו, אבל הוא חייב להתקלח, וזה גם בשבילי. עכשיו, אם אני עסוקה באשמה שהכאבתי לו, אני עלולה להיכנס לשני מצבים. א', לוותר, להגיד, אתה יודע מה, טוב, בואו נתקלח רק בראש השנה. אופציה ב' זה שאני נורא אכעס עליו. מה? ואתה לא מבין, וטה-טה, וטה-טה, וטה-טה... בסוף אני יוצאת הרעה פה. בדיוק, אתה הופך אותי לאמא רעה בדיוק.

והאשמה הזאת נורא מסרבלת, כי אני בוחרת בין אופציה א' לאופציה ב', מתוך שיקול דעת תקין. וכשיש שם האשמה, זה מאוד מאוד מסרבל את התהליך הזה, וזו באמת אשמה אחרת מזה שהענשתי והכאבתי. כי אנחנו מרגישים אשמה כשאנחנו מחייבים, כשאנחנו מענישים מאוד, אבל אנחנו מרגישים אשמה גם כשאנחנו עושים משהו טוב. ושני המקרים האלה צריך להסתכל עליהם.

מוריה

אני רוצה לחזור לספר שלך ולקרוא פסקה נוספת.

"השאיפה היא ליצור כיתה או סביבת למידה נטולת איום של הדרה ובריונות.

כיתה שבה תלמידים ירגישו בטוחים מבחינה רגשית ופיזית ויהיו פנויים ללמוד.

ולכן, מורים חייבים לשקול לא רק את המשמעת, עליהם להתייחס להוראת הכללים ולסייע

לתלמידים לפעול על פיהם כחלק מוסכם וגלוי בעבודתם".

אם אני מבינה נכון את מה שאת אומרת, לא מספיק להציב את הגבולות, לא מספיק לקבוע את

הכללים או לייצר איזשהו חוזה תקנה כיתתית. צריך ללמד אותם לפעמים בהוראה מפורשת

איך פועלים לפי כללים.

מתוך הפסקה שקראת עלתה לי עוד מחשבה.

זה שאיך מייצרים סביבה בטוחה, ולא רק גם הוראה מפורשת, אבל גם משהו שקשור

בהתנהגות שלי הגלויה.

מיכל

כשילד מתנהג לא יפה בכיתה, נניח בסיפור הזה שהוא קורע את הדף, ואני מאיפה אותו

החוצה.

אז כולם רואים שאהבתי אותו החוצה. כולם רואים שאיבדתי את האשתונות. כולם רואים

שאני... אולי אי אפשר לסמוך עליי. כולם רואים, הם לא אומרים, זה לא מודע, אבל רואים את

ההתנהגות שלי, רואים את זה שילד שקשה לו, אני מענישה אותו, אני מכאיבה לו, רואים את

זה.

וזה לא מייצר חוויה של ביטחון לאף אחד. זאת אומרת שכשאני תוקפנית כלפי ילד בנוכחות

כולם, זה מייצר המון חרדה. ולכן נורא נורא חשוב רגע לטפל בדברים כשאני נרגעת.

הדבר השני זה ההוראה המפורשת.

זאת אומרת, כשהילד מקלל אותי, לא מספיק שאני אכעס עליו, אני צריכה להסביר לו.

א', למה הוא קילל אותי. אני לא שואלת אותו למה הוא קילל אותי. אני מסבירה לו שהוא קילל אותי, כי משהו קרה.

הדבר השני קשור להוראה מפורשת, ללמד אותו את ההתנהגות המפורשת, ובעיקר ללמד אותו מתי קורה לו שהוא מקלל, ולנסות לעזור לו לחבר. למשל, הילד הזה שהוא... לקחתי לו את הטלפון, לקחתי לו את הטלפון והוא קילל אותי, והשעתי אותו, נכון? זה הסיפור של אוריה. עכשיו, אני לקחתי לו את הטלפון, וזה לא מצא חן בעיניו. עכשיו, לא מצא חן בעיניו, והוא קילל אותי.

זה בסדר שהוא כועס עליי, זה לא בסדר שהוא מקלל. אז אני, חלק מההוראה שלי, או חלק מה שאני צריכה ללמד אותו, זה מותר לך לכוּס עליי, אבל אסור לך לקלל אותי. וההבחנה הזאת צריכה לעשות אותה באופן חד וברור ומדובר, בנועם. זאת אומרת, זה בסדר שאתה כועס עליי. אבל כשאתה כועס עליי, יש עוד דרכים להביע את הכעס שלך, כי לקלל אסור. וזה הדבר המפורש שאני צריכה לעסוק בו. עכשיו, זה שאני שולחת אותו הביתה, נחמד, אבל זה לא מלמד אותו את הדבר שאני רוצה ללמד אותו. מה שאני רוצה ללמד אותו זה שיש הבחנה ברורה בין הכעס, שהוא לגיטימי, לבין ההתנהגות, שהיא לא לגיטימית. ואני צריכה לעבוד על שני הדברים האלה, על הלגיטימציה של הרגשות, הקשים והזועמים, ולעומת ההתנהגות. כי הרבה פעמים מורים אומרים, הם גם לא מסכימים שהוא הכעס. למה אתה כועס עליי? אז זה בסדר שאתה כועס עליי. עשיתי משהו שאתה לא אוהב, נתתי לך דף עבודה קשה מדי. מותר לך לכוּס. ואני חושבת שזה חלק מעניין. אנחנו כמבוגרים, כאנשים שרוצים לעזור בסמכות, לבנות את הסמכות שלנו, זה ממש בסדר שיכעסו עלינו, לא יקרה לנו כלום.

מוריה

מה שמשותף גם לדברים שדיברת על המורה, וגם הדברים שאת מדברת על התלמיד, זה בעצם איזשהו תהליך של מסגור מחדש של הסיטואציה.

מיכל

נכון.

מסגור מחדש שהמורה היא לא כל כך חלשה, והיא לא מתפרקת בגלל שהילד קורע את הדף, והילד, המסגור מחדש הוא שהוא לא ילד רע כי הוא קורע את הדף, אלא כי יש איזושהי מצוקה שנמצאת שם שהיא לא מפוענחת זה המסגור מחדש.

הוא לא רק הרע, הוא לא החזק ואני החלשה, אלא גם לי יש כוחות וגם הוא יש לו מצוקה. אנחנו מנסים לראות את זה בצורה הרבה יותר שלמה. גם המצוקות וגם הכוחות.

מוריה

לקראת סיום, שאלת השאלות.

שאלה שאני בטוחה שאת שומעת אותה הרבה, כי אני באופן אישי שומעת אותה כמעט כל יום. איך עושים את זה? אבל לא איך עושים את זה עם ילד אחד. איך עושים את זה כשיש לי 30 ילדים בכיתה וכשיש לי יותר מילד אחד? עם אותן בעיות או אותה התנהגות מקשה. ולפעמים יש שניים או שלושה ילדים או ארבעה ילדים שצריכים את הליווי הזה.

מיכל

איך עושים את זה? איך עושים את זה או איך שורדים את זה?

מוריה

גם וגם.

מיכל

איך עושים את זה, זה עבודה אחד-אחד.
זה לא עבודה קולקטיבית. זה ילד שסוער, מרגיעים. ילד שסוער, מרגיעים. והרבה פעמים יש המון ילדים סוערים בו זמנית, וזה מאוד מאוד קשה. אז העבודה הקונקרטית היא, ואולי אפשר גם להתייחס פה לסימולציות שעשינו, עשינו איזושהי הדגמה של באמת איזה סוג של שיח מנהלים עם ילד סוער. אבל מנהלים עם ילד, ילד, ילד, ילד. והמשימה הרגשית הקשה היא רגע, אולי נחזור למה שאמרנו בהתחלה, להגיד לעצמי, אני יכולה. אני יכולה, יש לי כוחות, יש לי יכולות. הילדים האלה, לפעמים מאוד מאוד קשה להם, אני יודעת להרגיע. והעמדה הפנימית הזאת, שאני יודעת להרגיע, ואני לא צריכה לנצח, היא הפוזיציה שמאוד מאוד עוזרת להשקיט ולהוריד את כל העומס המטורף הזה שהרבה פעמים יש בתוך הכיתה.
הכיתה הרבה פעמים היא בבואה, יש שם עומס שהם מביאים מעצמם, אבל אני, המשימה שלי, הוויסות הזו, ולעזור שם בתוך השקט, כשאני בשקט.
זה עדיין לא מבטיח שתמיד יתנהל פה על מי מנוחות, זה לא מבטיח. יהיה רעש, יהיה רעש, יהיה בלגן, יהיה סערות, יהיה פריצת גבולות. ואני צריכה ללמוד לשמור על המקום שלי.
וזה חוזר לדבר שכבר אמרנו בעבר או אמרנו בהזדמנויות נוספות, מהי התרבות הבית ספרית שעוזרת לי להחזיק את הדבר הזה, שלא מלחיצה אותי, שמרגיעה אותי, שנותנת לי כוח, שעוזרת לי לראות שאני עושה עבודה טובה, גם כשיש המון המון תקלות וגם כשיש הרבה בעיות משמעת.

מוריה

אבל יש פעולות של מניעה, כי התהליכים שאת מתארת הרבה פעמים זה בעקבות. האם יש פעולות שהמורה יוכל לעשות בכיתה שיגרמו לפחות, מלכתחילה לפחות התפרצויות?

מיכל

הרבה שיח.

הרבה שיח על מה שקורה, הרבה מודעות למה שקורה. הרבה מודעות. הרבה מודעות. ולדבר ולדבר ולדבר. מודעות של המורה וללמד את התלמידים להעלות את המודעות שלהם. נכון, שזה דבר שקורה יותר ויותר, בטח, בבתי ספר. קורה יותר ויותר שאנחנו עוזרים, זה כל הסל וכל התוכניות האלה שעוזרים לנו לעסוק ברגשות שלנו, ומדיטציות וכל מיני דברים שקשורים בלוסות את עצמי ולהרגיע את עצמי ולייצר מציאות, בין אם זה בשיח או בין אם זה בכלים אחרים, של להוריד את המתח, להוריד את המתח, להוריד את העומס.

מוריה

אבל עדיין ילדים יפרצו גבולות.

מיכל

זה ברור.

תמיד.

מוריה

האם זה טיפ הזהב שלך או שיש לך טיפ נוסף?

מיכל

לא, אני חושבת שיש משהו גם נורא יפה בלראות ילדים פורצים גבולות. זה לפעמים יצירתי, כמו שאת אמרת, זה מאוד מאוד יצירתי, ואפשר להנות מזה, לא רק לסבול מזה.

תודה רבה לך, מיכל.
כמו תמיד, תענוג לשוחח איתך.

מיכל

תודה לך.

ולפני סיום, אני רוצה להזכיר שהכלה מתקיימת בראש ובראשונה בתוך הכיתה.
והמשאב הגדול ביותר, המשמעותי ביותר, ולכן החשוב ביותר, הוא המורות והמורים ושעות
ההוראה שלהם. כדי להעמיק בנושא הפרק, אתם מוזמנים להיכנס למפת הידע שיצרנו באגף,
הנקראת לראות את כל הקשת. הקישור מופיע בתיאור הפרק. אני רוצה להודות למנהלת
האגף לחינוך יסודי חנה ללוש על הובלתה את הנושא, ולחברותיי ליחידה לטיפול בפרט. אסתר
צמח רוזן, הילה ליכט שיטרית, סיניה ברק, ורות נצר תורג'מן.
וכמובן, לכל צוות מט"ח.
תודה לכם על ההקשבה, מקווה שנהנתם להתראות בפרק הבא.